

ЧАСОПИСЬ
для
руських родин.
Виходить щодня
крім днів по-
недільних і святах.

БУКОВИНА

Редакція і адмі-
ністрація в Чер-
нівцях ул. Пе-
тровича ч. 2.
Передплата
10⁰ зр.

Четвертий шульок — тринадцятий сніп, шість днів панщини!

Коли Др. С. Стоцький здавав справу зі свого посольства в Рогізні, було там, — як то ми вже раз писали, багато жінок, що пильно прислухувалися нараді. Одна вдовиця, бачучи, як люди жалують ся на всякі свої кривди і питають, як би то лиху зарадити, просила також о слово. Она хотіла пожалувати ся, що мусять гірко сапати за четвертий шульок, та „щоби посол зарядив щось таке, щоби так дуже не визискували людської праці“. Але потім вдовиця ветидала ся говорити, бо до тепер ні она, ні хто иньший на Буковині не чув, щоби баба говорила на вічу. Она думала, що віча то „хлопске“ ремесло, а що жаден мужик о тім не згадав, то їй не було в Рогізні бесіди за четвертий шульок.

Але не всюди жінки такі боязкі як в Рогізні. Коли посол з Садагурського повіта складав дня 9. червня справоздане в Ширівцях горішних, дістав „четвертий шульок“ своє. В ісімнайцятьлітній дівчина не питала, що з неї може будуть сьміяти ся, лише виступила сьміло і оповіла, яка то тяжка праця, а яка мала заплата. Она просила, щоби посол зробив так, щоби платили ліпше за їх працю.

Річ ту обяснив др. Дутчак з Чернівців. Він сказав: пан платить за роботу так, як з робітником згодив ся. Яка має бути заплата за роботу, не може установити ні посол, ні суд, ні староста, ні жандарм. Як

пан з робітником умовлять ся, така буде заплата. Як би пан не заплатив робітнику сего, що був зобов'язав ся заплатити, аж тогди може его до того присилувати суд.

Так, як ніхто не може присилувати пана, щоби платив більше, як ему хоче ся, так само і робітника не може ніхто присилувати, щоби робив за ту заплату, яку дає пан. Вільному воля! як пан не хоче дати тільки, кілько жадає робітник, вільно робітникови не робити. Біда лиш в тім, що коли який робітник не прийме ся робити за ту заплату, яку дає пан, то пан ему платні не підвешить, бо на місце того, що не хотів прийняти ся за пів дармо робити, є сотка таких, що приймуть ся робити за ще меньшу заплату.

Пани мусіли би платити аж тогди тільки, кілько жадають люди, як би робітники з цілого повіта зійшли ся на нараду, як би обрадили ся, яку они мають жадати заплату, і як би сказали панам, що ніхто не піде до роботи, як пан не заплатить тільки кілько они жадають. Як би жаден мужик не приймив ся роботи за таку малу заплату, яку тепер пани дають, тогди пани мусіли би згодити ся на таку плату, якої жадають робітники.

Не лиш в Рогізні і Ширівцях нарікають на малу заплату. В цілій Буковині зачинають люди жалувати ся, що їх праця більше варта, як те, що они за неї дістають. Бо замість щоби підвешити заплату, пани єї ще більше обнижають. Се тому так, бо робітники не тримають ся ку-

пи, лиш один другому забігає дорогу, згодить ся на заплату ще меньшу як до тепер, щоби лиш скорше від другого захопити морг кукурудзи або пшениці. Се не лише в Садагурекім повіті, а в цілій Буковині. В „Бук. Вѣд.“ жалує ся один мужик: „От які зарібки в кіцманецкім повіті. Посесор Мортко платить за один місяць роботи на власнім харчи робітника 5 зр. Взяв мужик п'ятку, купив корець кукурудзи. Жінка пече малаї або паланці і носить до двора на обід. Заки відробив ту п'ятку, то мннув ся хліб і бере вже другу п'ятку і робить вічно за довг...“

„На весну іде мужик до двора, щоби хоть один морг захопити сапати за четвертий шульок (качан). Но гляди! Ціле подвірє посесора покрили бідні люди як муравлі, кождий хотів би морг. Видить се посесор — радує ся его серце і бере ся на способи. Закурив люльку, виходить до людей і каже: „Мої люди! Хто піде мені 9 днів на клаку (то є на роботу за охоту, за дурно), тому запишу морг.“ Не ветит він ще сего сказати, а ту сто голосів кричить: „пишіть, пане! пишіть!“

Бсі тиснуть ся, бо кождий хоче за 6 днів роботи даром: за четвертий шульок прийти до морга землі. Взяв мужик морг, або два сапати. Робив шість днів панщини. Сапав ціле літо, і яка ему з того користе? На два-три кірці випало для него 2—3 коші. І се за ціле літо! Но правда — в свобідний час від сапаня, жав він ще на лані на 13-тий сніп, тай нажав за ціле літо мірку жита, або пшениці.“

З иньших сіл жалували ся нам люди, що посесор дає сапати морг кукурудзи

6)

Буковинська Русь.

Культурно історичний образок.

Написав

др. Ст. Смалъ-Стоцький.

(Далше.)

Коли-ж таке діяло ся в Австрії взагалі, то ще в більшій мірі відчуло ся се в Галичині. Давні тяжкі часи для мужицтва галицького повернули назад, а що Буковина була лише округом галицьким, то і єї досягнула тяжка рука реакції, — коли може не так дуже в економічнім, то зате тим більше в просьвітнім згляді.

Треба признати, шляхта галицька дуже добре і відразу зрозуміла шкоду, яку могла єї принести народна осьвіта, вона добре виділа неминучу погибель своїх кастових привілеїв, котра мусіла вийти з народної просьвіти.¹⁾ Нехай собі і буде апокрифом: Projekt na zniszczenie Rusi zjednoczonej, który г. 1717 ze skrytości pajaw wyszedł (надрук. у Поремби у Львові певно в

40-вих роках), все-ж таки не без фактичної підкладки є гадки висказані там, „аби зборонити учити ся по школах“, „бо таким чином зістаючи в простацтві, до великого (Русини) прийдуть убожества і остануть ся в крайній погорді“, „аби ані розумом ради собі дати не могли...“ Тому то вона і під Австрією старала ся спинити народну осьвіту, і скоро лише знов прийшла до значіння, зараз таки висказала свої бажання на ново і старала ся їх перевести. В книжці з р. 1790-го, яка появилася в Ясах під заголовком: Betrachtungen über die Verfassung von Galizien, die Ursachen seines Verfalls, und die Mittel dem Lande wieder aufzuhelfen¹⁾ стоїть на стр. 333—335 виразно: „Рільництво є однісеньким скарбом Галичини. Через зрівняне всіх станів, через допущене простого народу до всіх почестий і через розпочате цивілізоване посіпільства поносить рільництво як найбільші страти. Син мужика забуває на своє призначне; забуває, що він родив ся для плуга, і починає розгадувати над способами, як би свій стан вивешити. Батько его, пірваний

¹⁾ Aus dem Pelnischen übersetzt. Zweite Beilage до книжки: Magna Charta von Galizien, oder Untersuchungen der Beschwerden des galizischen Adels polnischer Nation über die österreichische Regierung. Jassy 1790. Порів. мій відчит в річницю 25-літньої літературної діяльності Осипа Федьковича в буковинськім календарі на рік 1887-ий, стр. 45.

такими пустими мріями, марує свій маєток на виховане сина, і через те стають ся оба непотрібним для держави тягарем. Син, прибрівши виховане панад свій стан, не вертає вже до хліборобства: батько, змарнувавши свій маєток, не годен вже его поправити. Через то тратить рільництво чим раз більше; бо коли поєєньство буде допущене до загальних прерогатив, то зменьшить ся число рільників, а шляхта, котрій тяжко забути свої покровджені привілеї, не збільшує ся зовсім тим, що мужицтво зменьшить ся. Цивілізувати нарід значить: просьвітити его немов на те, аби міг пізнати свої недостатки і свій негаразд — бо і під найлагіднішим уставодавством стан мужицтвий не може бути приемним, коли бачить над собою людий щасливійших. А монархія, в котрій кождий образований чує, що природа сотворила его рівним з другими, тратить після моєї думки ґрунт під ногами. Революція у Франції повинна тут кождому монарсі бути пересторогою“. Сими послідними словами старала ся шляхта налякати правительство, котре і без того було затревожене новими подіями в Франції, сама-ж де могла, там спиняла народну осьвіту і нівечила всі противні змаганя і пориви. Великий успіх в тій боротьбі завдячує вона ще і тій обставині, що для своїх антикультурних інтересів уміла вже з давна позискати два дуже важні чинники: латинське духовенство і польскій національний шовінізм. Тримаючи в темноті підневолений нарід руский, вони

¹⁾ Тамже 363. Не можна тому дивувати ся, що шляхта взагалі в тих паньщизняних часах осьвіті народній не співрала. Вона бояла ся своєї економічної руїни, а не спрала єї не визволили ся тоді ще із кастової вузкоглядности, не обіймали цілої людскости.

зривані. Богато домів і матеріялу будівляного поплило з водою. У Вижиці великі шкоди; ціла частина міста „на зарінку“ стоїть під водою. Так само місцевість Слобода-Банилів, Іцкани і в. Задля повеній комунікація здержана на богато шляхах: межі Іцканами і Бордуженами (Румунією). Чернівці-Новоселиця, Глибока-Бергом, Карапчів-Чудин, Глибока-Серет, Залуче-Вашківці, Вижиця-Ростоки, Путилів-Стража, Селетин-Путилів, Ваків-Путна і Гадікфальва-Радівці. Селяни кажуть, що буде голодний рік.

Про повінь на Буковині надійшли такі телеграми:

Сучава. Сучава виступила з берегів і заляла часть села і дворець Іцкани. Міст на ріці ще держить ся, хоть застановлено на нім переїзд. Рух залізниць застановлено.

Букшоя. Нові гати коло гостиниці на 126 км. знесла вода цілковито і зачинає брати гостиниць. Коло Сухої забрала також дороги на 41 метрів. З Дорни і Кірлібаби доносять про більші ушкодження гостиниць і доріг.

Кімполонг. На Бистриці вода піднесла ся на 2 метри. Копальня мангану в Якобенах стоїть у воді. Молдава піднесла ся на 2-75 метри. Мостів стережуть безнастанно. Комунікація в сучавській і молдавській долині перервана.

Дорна. Вода заляла східну часть Дорни і дім заряду лісничого. Шкілки дерев православного фонду стоять також під водою.

Емігранти вертають ся вже до дому. Старший учитель з Брідка, п. Н. Спинул пише нам: Дня 23. с. м. повернули з Канади два Брідські господарі, Петраш і Онуфрій Шастал, зі своїми жінками і дітьми. Они вивандрували ще перед Великоднем с. р., стояли в маєтку межі тутейшими емігрантами найліпше, тож остало ся ще їм гроший на дорогу до вітчизни. Они виглядають дуже марні, чорні та обдерті і впросили ся в комірне. Розповідають, що за морем виділи лише каміне піски та корчаки. В Білвіцеї тримали їх на квартири даром через три неділі але їду купували собі а потім вигнали на двір, аби йшли собі роботи шукати. Так блукали они цілий тиждень, бо ніхто не хотів їх через агентів домов справити. Аж найшов ся оден Бесарабський жидок, що за добрі гроші впровадив їх потаємне до корабля. З ними вернули ще дві родини з Дорошівців, а одна з Боячука. Так тепер, хто хоче знати, які вигляди має наш селянин в Канаді, нехай спитає ся тих господарів, що вернули домі.

Приватна клініка лікаря Квятковського, що від мая 1896 р. існувала при улиці Різ-

ниці, перенесена тепер до власного дому заложителя при улиці Семигородській ч. 23. Серед просторого города, заслонена від туркоти і порохів улиці деревами стоїть хороша, одноповерхова вілла, уряджена лише для потреби і вигоди хорих. На долинні уряджені чотири комнаты на 10 ліжок а притім операційна салья після взору на віденській клініки др-а Більрота, дезинфекційна комната і бактеріологічна лабораторія. Особливою гордостю закладу єсть салья операційна, котра так уряджена, що можна єї цілу змити і тим способом перевести як найдокладнійшу дезинфекцію; з проводами зимної і теплої води безпосередно з міських водопроводів, та з рештою уряджень аж до дрібниць в котрих видно думку всесторонного знавства і практики. На першій поверсі єсть пять комнат на 14 ліжок і покій для доглядача хорих. Щоби хорим заощадити утяжливе і денервующе переносене до операційної сали уряджена вінда, на котрій хорі будуть спускати ся разом з ліжком просто до операційної сали. Вінда іде аж на долину в сутерени, де уряджена купіль для хорих з всякими вигодами. В сутеренах містять ся кухня і мейкавя для прислуги. План будови і ціле уряджене обдумане знаменито після взору найновіших клінік приватних в Німеччині. Покої високі, світлі і з дуже доброю вентиляцією. Коритарі широкі і ogrivani центральною печею з сутерен, так що можуть служити для реконвалесцентів на проходи в перших днях выздоровлення і підчас непогоди. Дальших проходів можуть реконвалесценти уживати в городі. Водопроводи заведені в цілім домі і в кльозетах, ogrivani також центральною печею. Комнати хорих опалюють ся печами, бо сей спосіб єсть користнійший для хорих. В тих печах розпалює ся з коритарів, щоби служба не переривала хорим спокою в жаднім взгляді, при ранішнім топленю. Взагалі видно у найменшій дрібниці, що др. Квятковський всі спостереження своєї практики при заграничних закладах старав ся примінити в своїм лічничім заведеню для вигоди і здоровля своїх хорих. Кухня у власнім заряді буде старати ся о дієтичну і здорову страву а виучена служба буде мала обовязок дбати як найстаранійше про пацієнтів. На жадане можуть також близькі особи хорого обійняти спільний надзір над ним в заведеню. При тим всім установив др. Квятковський дуже низькі ціни в своїм лічничім заведеню, що мало що різнять ся від цін загальних шпиталів. А ріжниця в вигодах, опії і обходженю в приватнім заведеню велика. Тут хорий чує ся як дома та ще ліпше як дома. Оно і далеко таньше коштує, як дома, бо для першої класи призначена ціна 4 зр. денно, для другої класи 2 зр. Для немаможних будуть робити ся всякі обниження аж до власних коштів удержання. Приватна лічниця др. Квятковського єсть правдивим

читати свій катехизм і богослужебні книги, то треба лиш перекласти їх на мову польську, або передрукувати латинським письмом, замість без потреби множити *забля мужиків* мови і письма. — Так дивила ся лат. консисторія на мову руску, такі гадки ширила вона в урядових кругах, і тим заподіяла велику кривду не лиш рускій мові, але спинила цивілізацію „поспільства“ взагалі. Нічого не поміг важкий протест, який протів сеї ухвали заложив митр. Левіцький і крилош. Могильницький в осібнім додатку до протоколу губернійської наради; руску мову упосліджено, а польщене Русинів поступало на підставі остаточного рішення сеї справи з дня 22-го мая 1718 скорим кроком наперед.¹⁾ Від того часу датує ся майже цілковите спольщене міст і місточок в рускій Галичині, від того часу датує ся і значне спольщене міст і місточок также і на Буковині (Кіцмань, Вашківці, Садагура, Чернівці, Серет...).

(Дальше буде).

¹⁾ Порівнай: Заневич: Літер. Стремління, тамже стр. 864 сл.

здобутком для Чернівців і ми бажаєм ему при нагоді завтрішного отвореня заведеня як найліпших успіхів на новім місци.

Неправдоподібне а таки можливе. Про недавний замах на французского президента Фора пишуть французкі днівники, що то була лише штучка самої поліції, обчислена на те, щоби збільшити популярність президента. Указують при тим не тільки на сам спосіб уладження того ніби замаху, котрий не міг мати ніяких поважних наслідків, але і на те, що вже днем перед тим замахом один днівник мав о нім відомість і досить виразно о тім натякував. По недавнім процесі Тавша в Берліні, що виказав, якими штучками послугує ся тайна поліція, можна і се прийняти за правду.

Вепра-велита продано в Новім Йорці за 1240 франків. Мав він чотири роки і важив не меньше лиш 661 кілограмів. Довжина тіла випосила 2½ метра, висота 1-22 метра, обвід шиї 1-83 м., а грубість тіла 2-43 м. Походив із змішаня двох американських пород: Poland China і Red Jersey. Кажуть, що може дійти до ваги 1000 кілограмів.

Наука, штука і література.

* *Unsere Monarchie.* Ми вже раз згадували, що віденська фірма Georg Szelenki, k. k. Universitätsbuchhandlung, почала видавати зошитами величний твір, в котрім подає ілюстрації з цілої нашої монархії, разом з поясняючим текстом. Тепер сего твору вишов випуск другий і приносить образки з Босни і Герцоговини. З тих образків великого формату можна, і не будши в тих краях, пізнати тамошні краєвиди і славні місця. Так само прийде черга в тім творі і на Буковину. Цілий твір дуже надає ся на настільну книжку; випуски великі а дешеві, коштують лише корону; видавництво дуже старанне. Замовляти можна також в книгарні Пардінюго в Чернівцях.

* Одна з найбільше знаних літературних часописий мадарських Magyar Szencle (Мадарска Revue) помістила в перекладі Гядора Стрипского в числі 23-ім прегарну пісню Руданьского: „Повій вітре“. Ся газета находить ся майже по всіх домах угорських сьвященників.

* „Зорі“ ч. 11 з дня 13. червня містить: Продовжене оповіданя „Не судилось“; — стих „Пісня орача“ М. Школиченка; — продовжене комедії „Нахмарило“ Бориса Грінченка; — „Пересіви Павла Граба“ (поема Едгара Поє „Крук“); — початок двох відчитів Мих. Грушевського „Поступова Польща“ і — лист з України російської „Література й жите“ М. Гримача; — біографію Ореста Левицького, хроніку і бібліографію. — З ілюстрацій містить то число: портрет Ореста Левицького, вид школи в Дрогомишлі і вид придорожного хреста в Тишківцях, городеньского повіта. — „Російско-українського словаря“ розіслано з тим числом „Зорі“ лист 30-тий (стр. 247—254 від слова „Разноска“ до „Разьєднннать“).

Телеграми „Буковини“.

З дня 26-го червня 1897 року.

Букарест. Зачали ся тут конференції заслушників німецько-австрійсько-угорсько-румунського союзу залізниць що до установлення тариф. Вечером відбув ся бенкет.

Петербург. Панцирний корабель „Гангур“ затонув недалеко Стральзунду. Залога і офіцери виратовані.

Котвиця

Liniment. Capsici comp.

з антики Ріхтера в Празі,
загально признаний знаменитий усми-
рюючий лік на втирані: по ціні 40
кр., 70 кр. і 1 зр.; можна купити у всіх
аптеках. Просимо жадати сей загально
улюблений лік просто під назвою
Ріхтера Liniment з котвицею
і приймати з обережністю лише флаш-
ки зі знамем охоронним „Котвиця“
бо лише ті правдиві.
Аптека Ріхтера під золотим львом у Празі.

Не залишіть прочитати!

М. ФЛЯЙШЕР

робітня одягів для мужчин

Чернівці, ул. паньска ч. 16.

Виготовляє убраня мужескі пі-
сля найновішого крою за ціну як
най дешевшу.

Замовленя з провінції виконує як
най докладнійше.

Сплата може після умови відбувати
ся ратами.

Цілий одяг для мужчин від 15 зр. в гору.

Заснована в р. 1885-ім.

Літні плащі (берцігери) від 14 зр. в гору.

Хто хоче мати
добру і дешево
МАШИНУ ДО ШИТЯ,

най удасть ся до мене, то певно не
пожалує. Нові продаю дешевше як
всюди, а употреблені, ще добре удер-
жані почавши від 20 зр. і то за готові гроші і на
виплат. Хто купить у мене нову чи стару маши-
ну, за реперацию не потребує журити ся, бо я ро-
блю тую безплатно через цілий рік.
Русини, удавайте ся до мене, бо я також Ру-
син і обслужу Вас по братньому.

З поважанем
В. Данилевич,
машиніст у бровари Штайне-
ра в Чернівцях, при ул. зе-
льничій (Bahnhofstrasse) ч. 26.

В КОЖДІЙ РУСКІЙ ХАТІ і ШКОЛІ

повинна знаходити ся

Народописна карта

українсько-руського народу,

зладжена д-ром Гр. Величком, видана товариством
„Просвіта“, а виконана в літографічнім закладі
Андрія Андрейчина у Львові.

Книгарска ціна карти, накле-
ної вже на полотні, виносить 3 зр. 50 кр.,
а для членів „Просвіти“ і передплатників
„Зорі“ 2 зр. 50 кр., з рекомендованою пе-
ресилкою 3 зр.

Купити можна в „Просвіті“ у Льво-
ві, ринок ч. 10.

Наклад невеликий; купуйте
чим скорше!

Пам'ятайте на Народний Дім
в Чернівцях!

ПОЇЗДИ ЗЕЛІЗНИЦЬ

ВІД ДНЯ 1-го мая 1897 після часу середно-європейского.

ВІДХОДЯТЬ З Чернівців						приходять до Чернівців					
до Неполоківців, Снятина, Львова, Відня						з Відня, Львова, Снятина, Неполоківців					
819	854	1232	404	1025		1128	320	757	811	610	
до Глібоки, Гадікфальви, Гатни, Іцкан і Бурду-женів						з Бурдуженів, Іцкан, Гат-ни, Гадікфальви, Глібокої					
1148	351	832	—	635		—	809	1212	350	1000	
до Садагури, Бояна, Но-воселиці						з Новоселиці, Бояна, Са-дагури					
645	430	—	—	—		—	1113	950	—	—	
з Глібоки						до Глібоки					
до Карапчева, Сторожин-ця, Бергомету, Межибро-дів						з Межибродів, Бергомету, Сторожинця, Карапчева					
814	535	—	—	—		635	1037	800	—	—	
Перший поїзд іде на шляху Бергомет, Межиброди від 1-до марта до 3-го вересня що вівторка і п'ят-ниці.						Перший поїзд іде на шляху Бергомет Карапчів тільки в понеділок; другий поїзд на шляху Бергомет-Межи-броди тільки від 1. липня до 31. вересня що понеділка і четверга; третій поїзд не іде в понеділок.					
з Гадікфальви						до Гадікфальви					
до Радівців						з Радівців					
610	1003	228	612	805		542	855	115	550	747	
з Гатни						до Гатни					
до Качики, Гурагумори, Вами і Кімполонгу						з Кімполонгу, Вами, Гура-гумори, Качики					
1010	201	—	—	—		1258	625	—	—	—	
з Іцкан						до Іцкан					
до Сучави						з Сучави					
327	630	1000	216	718		442	842	130	630	837	
з Вами						до Вами					
до Рус-Молдавиці						з Рус-Молдавиці					
346	647	913	1132	250		842	1259	204	322	545	905
Поїзди ідуть від часу до часу. Розвідати можна на станціях Вами, Драгоша і обох Молдавицях.						Поїзди ходять від часу до часу. Розвідатись мож-на на станціях Вами, Драгоші і обох Молдавицях.					
з Карапчева						до Карапчева					
до Чудина н. С.						з Чудина н. С.					
854	1007	615	—	—		555	555	—	—	—	
Перший поїзд іде що понеділка, другий з винятком понеділка, нічний кожної днини.						Перший поїзд іде що понеділка, другий з винятком понеділка.					

□ поїзди поспішні; * поїзди особові; без знаку поїзди мішані. Час середно європейский іде о 46 минут пізніше від черновецького часу; нічний час рахує ся від 6 год. вечером до 5 год. 59 мін. рано і зазначає ся підчеркве-нем минут.

Відзначене на краєвій виставі в р. 1894 почетним дипломом ц. к. міністерства торгівлі.

Краєве товариство ткацке

„P R Z A D K A“

(ПРЯЖА)

в Коросні

поручає Пов. П. Т. Публиці свого виробу чисто льняні звітні з доброти, ручно ткані

ПОЛОТНА КОРЧИНЬСЬКІ

від найгрубших до найтоньших веб і біле столове о взорі кістковим і адамашковим;
також доставляє матеріалів на комплектні і найдешевні

ВИПРАВИ СЛЮБНІ.

Замовленя просимо надсилати просто до Коросна (почта, телеграф і станція залізнична в місці).

Прібірки і цініки на жадане оплатно і відворотною почтою.

ДРУКАРНЯ „РУСКОЇ РАДИ“

в Чернівцях.

Перша на Буковині

РУСКА ДРУКАРНЯ

в Народнім Домі

при улиці Петровича ч. 2.

приймає всякі роботи друкарскі в мовах рускій, польскій і німецкій.

ДОБІР БУКВ ВЕЛИКИЙ.

Роботи виконує ся скоро, солідно і дешево.

Русини! удавайте ся з роботами до своєї рускої друкарні!